

Beste Rob

‘Ontsnappingswegen’ is geschreven als voordracht, vanuit een natuurwetenschappelijk perspectief. Mijn uitspraken zijn dan ook grotendeels proposities met de structuur S is P. Dat kan niet anders.

Iets over iets zeggen: legein ti kata tinos. Datgene waarover gesproken wordt ligt al vast als subject. Aan dit subject worden dan wisselende eigenschappen toebedeeld. Dit geldt ook voor de speculatieve metafysica en de metafysica in Kant’s Kritiek.

Je hebt het over een tableau waarin alles wat zich toont bespreekbaar is. Indifferentie. De dingen en de mensen in het ‘tableau’ als wisselende ‘figuren’: organisatie van de veelvoud zodanig dat ze beheersbaar wordt. Zeker, dit is onverschilligheid.

In de (natuur)wetenschap wordt indifferent, *onverschillig* gesproken, zeg je. De taal is formaliserend. De natuurwetenschappen zijn mathematische formalismen en als zodanig indifferent. Maar de huidige mens is verre van *onverschillig* wat betreft de resultaten van die zelfde indifferente natuurwetenschap.

Zag de vroege Heidegger de natuurwetenschap nog als een regionaal verschijnsel, later schrijft hij: “Die Wissenschaft ist eine und zwar entscheidende Weise, in der sich alles, was ist, darstellt”. (V.A. 41).

Entscheidend: Er is geen weg terug.

Alles, was ist: indifferent.

De epoche van de *Schickung* van het zijn als *Ge-Stell*. *Ge-Stell* als *Geschick des Entbergens*. De opgelegde werkelijkheid als *Ge-Stell*, waarin mens en natuur een elkaar wederzijds *herausfordernd bestellen*, en waarin zowel de mens als de natuur tot bestand worden.

(In de huidige techniek wordt de mens steeds meer als stoorfactor ervaren, die van de keten van wederzijds *herausfordernd bestellen*, moet worden losgemaakt.)

De wetenschap is een manier (eine *Weise*) om de werkelijkheid te vatten, of beter zelfs, te bewerkstelligen. Een *manier*. Dit wijst op andere mogelijkheden. De huidige mens heeft hiervoor geen oog, kan er ook geen oog voor hebben.

Waarom zou hij ook? Ondervindt hij niet dagelijks de weldaden van zijn alsmear toenemende kennis over de natuur, ofwel van de manier waarop hij ‘alles wat is’ open heeft gelegd?

Leven wij niet langer? Ligt er niet voor iedere mens op deze aarde een ‘menswaardig’ bestaan in het verschiet? Wel is waar als ‘verkleinde, ‘gereduceerde’ mens (Nietzsche), die leeft in een ‘mensenpark’ (Sloterdijk), maar dit alles neemt hij niet als zodanig waar.

Het wordt druk in onze wereld, de druk op de aarde neemt navenant toe. De problemen die dit met zich meebrengt zijn in onze ogen technisch van aard, dus oplosbaar.

Is dit zo? De techniek legt mogelijkheden bloot die al onze voorspellingen en inschattingen van mogelijke gevolgen ervan bij voorbaat overstijgen. Het is een illusie te denken dat de problemen die de techniek zelf opwerpt op hun beurt weer door die zelfde techniek kunnen worden opgelost.

Biologisch gezien is aan de species mens geen eeuwig leven beschoren. Species komen op en verdwijnen. Het zou best zo kunnen zijn dat in de verre toekomst de huidige mens met al zijn artefacten als 'gidsfossiel', als determinant voor een lang vervlogen tijdvak zal fungeren. De vraag is gidsfossiel voor wie? Dit vooronderstelt anderzijds dat de huidige mens bepalend is voor de vorming van een geologische faciës. Het antropoceen. Een rimpeling in de geologische tijd.

Kan de mens aan dit 'web' dat hij zich zelf 'gesponnen' heeft, maar waarbij de mogelijkheid tot dit 'spinnen van het web' hem als '*Geschick*' is aangereikt, nog ontsnappen? Nee.

Kan de mens zich van het wetenschappelijk beeld dat hij van zichzelf heeft gemaakt - waarin hij zelf als *Gegenstand* fungeert (evolutionair construct) - los maken. Nee.

De wetenschap laat hieromtrent geen enkele twijfel opkomen: de mens is een evolutionair construct (en zelfs een tamelijk onbeholpen construct). Toeval en noodzakelijkheid. Het verschijnsel 'mens' is raadselachtiger dan ooit.

Kan in onze tijd het zijn nog als '*Geviert*' worden ervaren? Nee.

Als er geen onttrekken, geen uitwijken, - noch theoretisch, noch praktisch - mogelijk is, wat blijft ons dan over?

In reactie op: "Ik besef...; voorts besef ik", zeg je: "Een grotere afstand tussen mens en woord en natuur is niet denkbaar". Deze 'afstand' is niet als zo danig ter sprake te brengen, ze bepaalt al van te voren elke poging tot bespreking. Ontoegankelijk.

Het wetenschappelijk denken en het denken van Heidegger zijn door een onoverbrugbare kloof van elkaar gescheiden. Er een 'sprong' nodig, om aan de andere kant van de "abyss" te komen.

Heidegger zegt: "Solange wir nicht denkend erfahren, was ist, können wir nie dem gehören, was sein wird." (TK: 46) Wir sollten also darüber nachdenken, was Technik nun eigentlich ist, wie sie unser Dasein prägt und wie wir in ihr ein anderes, ursprünglicheres Entbergen praktizieren können, im Großen wie im Kleinen – „Hier und jetzt und im Geringen“. (TK 33).

"...nie dem gehören, was sein wird". Vreemden zijn in onze toekomstige wereld, ons er niet thuis voelen.

"..ihr..", slaat op de techniek. Dus binnen de heerschappij van de techniek, een oorspronkelijkere manier van ontbergen in praktijk brengen? Hoe moet dat gebeuren? Dan moet eerst het '*wesende*' in de techniek worden ervaren. "Die Sage des Ge-Stells: eine allem Hören und Vernehmen voraufgehende, weither kommende Zusage" (Das Ge-Stell).

Dit is geen wetenschappelijk vragen meer. Het is een 'sprong' in het ongewisse. Een sprong die gewaagd moet worden: het betreft immers het openhouden van een uitzicht, het zicht op de mogelijkheid van ontsnappingsweg zelf. "Ein langer Weg".

In 'Die Frage nach der Technik' ontwikkelt Heidegger – uitgaand van een interpretatie van de Griekse ontbergende namen 'physis', 'poiesis', 'technê' – een beeld van de nu heersende techniek, heersend als *Ge-stell*. Ook voor de hedendaagse techniek geldt: "Die Technik west in dem Bereich, wo Entbergen und Unverborgenheit, wo aletheia, wo Wahrheit geschieht".

Het bereik waar ontbergen en onverborgeheid zich voltrekt: *Lichtung* als het *Offene* voor al het *An- und Abwesende*.

Waar vandaan, de *Lichtung*?

Ook het 'tableau' is een openheid, een openheid waarin zich de dingen van tijd tot tijd anders en in wisselende formaties worden voorgesteld. Je zegt terecht dat dit 'tableau' zelf niet ter sprake komt, niet bedacht wordt.

('tableau': de dingen doen zich voor in hun onverschilligheid b.v. als '*eben Vorhanden*', als statistische verdeling, of als algoritmische bewerking van 'big data' (en daardoor disciplineerbaar, beheersbaar).

De openheid waarin de dingen verschijnen - ook die als 'tableau'- is hun voorhandenheid. Deze openheid - als *Geschick* gedacht - is voor ons niet toegankelijk. De openheid zelf is *Geschick*.

Waar zou zoiets als een 'doorgang', een weg die uitzicht biedt op een meer oorspronkelijke verhouding tussen mens, natuur en woord, zich kunnen voordoen?

Dankt de techniek haar macht aan iets dat ons verborgen blijft? Dan moet ervaren worden dat de macht van de techniek grondt in iets wat afwezig is, maar toch *anwest*. (Der Fehl und die Macht).

Is er een ander 'zien' mogelijk, een 'zien' waarin de dingen in een ander licht verschijnen. Een vraag uit 'ontsnappingswegen' en tevens de vraag naar een 'ontsnappingsweg' zelf.

Je heb gelijk, een nieuw mem (*meme*) kan onmogelijk worden opgevoerd als een nieuwe manier van 'zien', zoals dit in het voorgaande vagelijk ter sprake kwam. Een nieuw mem verschijnt binnen een van te voren gegeven betekenis-geheel. Het is een werkhypothese. Niettemin is binnen het betekenis-geheel 'evolutietheorie' het woord (de naam) 'mem' een ingeving. Er wordt iets aan het licht gebracht wat er niet al was. De naam kan al of niet falen.

Logos apophantikos.

Het uiten van proposities. Zeggen hoe iets is. De sprekende mens als subject zegt iets over een object. *Legain ti kata tinou*. Een apophantische uitspraak is naar haar aard een empirische: kan door ervaring op geldigheid of niet-geldigheid worden beproefd. Het is een *Erweiterungssatz(urteil)*. S is P is de grondstructuur van de uitspraken in de natuurwetenschappen.

Heidegger, in zijn benadering van de aristotelische *apophansis*: "Zeggen hoe het is". *Hervorbringen, Vorliegenlassen, Aufweisen* of *Aufzeigen*: de "als" structuur, "a als b". De nadruk ligt niet op het verbinden middels het copula *is*, maar op een tonen van de eenheid van "a als b". Deze eenheid - die op haar beurt verwijst naar het geheel van een betekenisverband (*Welt*) - moet van te voren ervaren zijn. Het voorpropositioneel *Offenbarmachen*. Op dit vernemen van het "als" berust de mogelijkheid van de propositie om waar of onwaar te zijn. (GA 29/30).

Het "als": openheid, en wel als de wederzijdse toegankelijkheid van mens en *Umwelt*?

Het propositionele spreken van de wetenschappen is gegrond in een ontoegankelijke openheid die al van te voren de betekenis aanreikt welke in de propositie ter sprake komt.

Daar waar taal heerst.

Een andere manier van spreken vooronderstelt een andere manier van 'zien', van vernemen.

Is er een spreken mogelijk dat geen propositie is, geen *Erweiterungsurteil*, maar toch iets 'nieuws' laat verschijnen? Of anders gesteld, hoe is het mogelijk om te spreken, zonder dat datgene waarover wordt gesproken, van te voren al te veronderstellen?

Wat is de 'status' van een dergelijk denken en spreken? Een denken dat cirkelt om steeds het zelfde. Een spreken *van* iets en niet *over* iets, waarin datgene wat wordt aangesproken wordt blootgelegd en zo verschijnt als dat wat het is. Legein kath'auto.

Waarbinnen zich plotseling een blik op een uitweg, op een ontsnappingsweg zou kunnen voordoen? Is dit dan niet ook 'Erweiterung', maar niet als propositie? Een blik over de 'Zeitmauer' heen (E.Jünger). Ereignis.

"Ein langer Weg", schrijf je. Logos apophantikos. Een lange weg, met de 'niet menselijke' ongenaakbare taal als enige geleide (Oudemans) of zoals jij dit uitdrukt: "Unser Sprechen, Sagen ein in sich kreisendes, aus seinem Grund und Abgrund, dem namenlosen Nennen eines Vorenthalts, 'gesprochenes' - ein Wink in den Vorenthalt (in den Fehl), angefangen in den Vorenthalt".

Niet alleen een lange weg, maar een weg zonder einde, zonder expliciet inzicht (Oudemans, Echte filosofie), maar wel met impliciet uitzicht? Ontsnappingswegen.

Wij zelf zijn in het geding. Erzijn, ek-statisch.

Het ek-statische karakter van het erzijn, als voortkomend uit de openbaarheid (*Offenbarkeit*) van het zijn zelf, als "*Zeitspielraum*" des Ereignisses. ("Zeit und Sein"). ?

De vraag die altijd weer opnieuw bedacht moet worden. Legein kath'auto:

Ecce homo: Wie man wird, was man ist.

Met een hartelijke groet,

Hans

